

Jakt och fiske

Av ålder ansågs all mark utanför bondebygden för allmänning, där det var fritt fram för vem som helst att obehindrat jaga och fiska.

När Gustav Vasa kommit till makten i början av 1500-talet, fann han som den ekonom han var, att här kunde det finnas skatteobjekt att tillvarata. Därför ägnade han ett visst intresse åt ödemarkerna i norr – Angermanland och Åsele lappmark, vilka han ansåg vara en kronans allmänning. Därför uppmuntrade han jakt-, fiske- och handelsfärder upp till dessa områden, där lapparna sedan lång tid tillbaka bott och bedrivit renskötsel. Därvid skulle det bli lättare att inlemma dem under svenska kronan och samtidigt därmed förhindra att de betalade skatt till norska fogdar.

Sjöarna, »fisketräskan» som de kallades i de inre delarna av norra Angermanland och i östra delen av Åsele lappmark, utnyttjades alltmer för fiske av befolkningen i de etablerade byarna i Själevad (Björna), Gideå, Arnäs, Nätra, Skorped, Anundsjö och Junsele. En tradition berättar, att åboar från Anundsjö och Junsele for upp till Åsele lappmark för att fiska och jaga älg och vildren, likaså att åboar från Själevad och Nätra strövade omkring i lappmarken för att jaga.

Det var en vanlig företeelse, att bönder från ovanstående socknar drog ut på långa fiske- och fångstfärder till flakaland och fiskevatten

långt uppe i skogarna. Till dessa fångstplatser kunde det vara mer än tio mil, och resorna företogs vanligen med båt efter älvar och över sjöar. På fångstplatserna hade uppförts mindre kojor (bastur), där man vistades och beredde fångsten – fisken torkades och saltades, och viltskinnen spjalades och torkades. På fångstplatserna vistades man några veckor på våren eller som Linné säger: »så länge gäddan lekte». Liknande resor företogs på höstarna, innan vattendragen blev isbelagda. Dessa fångstfärder torde i det närmaste ha upphört under 1700-talet.

Ett fast fiskeredskap från äldre tider är de s. k. kattorna eller kattisorna (kattisa är den finska benämningen). En kattisa gjorde man genom att slå ner pålar eller kluvna slänor i sjöbotten på c:a två meters vattendjup, så att de stack upp över vattenytan några decimeter. Avståndet mellan pålarna var så ringa, att den större fisken ej kunde gå igenom. Kattisan var njurformad med två fångst-
armar av flätat ris, och när fisken gått in, hittade den ej ut. Den fungerade som en mjärde, och när den vittjades, togs fisken upp med håv.

Rester av detta fiskeredskap finns ännu kvar i vissa sjöar. De gamle har iakttagit kattisor i följande björnasjöar: Två stycken i sjön Trehörningen och en i vardera Storsjön intill Långviksmon, Ovan-
sjön intill Gide älv norr om Nyliden samt en i Tällvattnet. Sannolikt har de ej använts på flera hundra år. Nybyggarna i Trehörningen hade den uppfattningen, att det var fiskare från Själevad, Mo eller Arnäs, vilka fiskade i denna ödemarkssjö långt före nybyggartiden.

I detta sammanhang kan nämnas, att ödemarkerna på kronoallmänningen användes till mulbete åt kreaturen. Fäbodar uppfördes därför mildals från bondebyarna. Det är typiskt, att åboar i Arnäs, Själevad och Mo hade sina fäbodar långt uppe i björnaskogarna, där nybyggerbyarna sedan uppstod.

År 1552 gjorde Gustav Vasa anspråk på skatt från de fångstmarker ångermanlänningarna utnyttjade i Åsele östra lappmark. Lapparna ansåg, att denna jakt och fiske var ett intrång på deras marker. De besvårade sig flera gånger hos myndigheterna, dock utan större framgång.

Som näringsfång var jakt och fiske av stor betydelse för nybyggarna. Särskilt uppskattade var goda fiskevatten, ty fisk fick ofta

vara både bröd och sovel. Det berättas, att vi god fiskefångst saltades en del in för vinterbehovet, och en del torkades och fick tjänstgöra som bröd, när mattillgången var ringa.

Husbehovsfisket var betydelsefullt flera årtionden in på vårt århundrade. De gamle berättar, att stora mängder fisk togs på nät, långrevar, ståndkrokar och utterbräden. I Björna och Hemlings rödtjärnar fiskades mycket laxöring eller »röa» som folk sa. Efter en lyckad fiskefärd till dessa tjärnar kunde fångsten uppgå till både en och två fullpackade näverkontar. För att ta ett andra exempel, så var sjön Flärken norr om Remmarn den goda gädd- och aborrsjö, vilket den i viss mån ännu är. Där har fångats kopiösa mängder fisk. En enda fiskefärd kunde ge mer än femtioalet gäddor förutom storabborre. Folk från bl. a. Storborgarn brukade även fara till Flärken för att fiska - till remmarbornas förtret. Det kunde därför hända, att av en »tillfällighet» hängde deras nät i skogen, när de skulle vittja!

För fångst av småvilt användes förr snaror, stockar (branna) och flakar, och vid viltrika år fångades en stor mängd skogsfågel och småvilt, främst ripor, tjäder och hare. Ibland förekom det, att nybyggarna skar ut brösten på tjädrarna och torkade dem för senare behov. Eljest såldes skogsfågel lassvis till »sörkörare» och köpmän vid kusten samt vid marknaderna. Införseln till Stockholm av skogsfågel var stor, och det kan nämnas, att under tiden december 1783-mars 1785 infördes genom Roslagstull från norra Sverige 12.209 tjädrar, 12.572 orrar, 60.003 järpar och 6.597 ripor. En betydande del av detta vilt torde ha kommit från norra Ångermanland och Asele lappmark.

Flera årtionden in på vårt sekel var småviltjakten av en viss betydelse. Det sägs, att år 1915 var ett gott tjäderår liksom 1920/1921. Det sistnämnda året sköt t. ex. Manne Sjölund i Remmarn en otrolig massa tjäderfågel, bl. a. sålde han ett helt getdoningslass tjädrar till en uppköpare Johansson till ett pris av 1:50 per styck.

Fångst med snaror etc. hör nu en förgången tid till, även om snarning av skogsfågel och hare sporadiskt förekom i björnabygden på 1920-talet. Rester av stockar och flakar finns ännu i skogarna, påminnande om forna tiders fångstmetoder.